

Recenzja książki:

Monika Maria Kowalczyk, *Koncepcja kultury w ujęciu Anny-Teresy Tymienieckiej*. (2025).

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie

Book review:

Monika Maria Kowalczyk, *The Concept of Culture as Presented by Anna-Teresa Tymieniecka*. (2025).

Ignatianum University Press in Cracow

Nakładem Wydawnictwa Naukowego Uniwersytetu Ignatianum ukazała się monografia Moniki Marii Kowalczyk zatytułowana *Koncepcja kultury w ujęciu Anny-Teresy Tymienieckiej*. Jest to głos dotyczący nie tylko dokonań światowej sławy filozof, lecz także podjęcie istotnych kwestii w filozofii współczesnej. Tymieniecka była założycielką Światowego Instytutu Fenomenologii (WPI) oraz serii wydawniczej „Analecta Husserliana” (zredagowała ponad 100 prac w tej serii, m.in. *Osobę i czyn* Karola Wojtyły). Seria pierwotnie kontynuowała idee Edmunda Husserla, stała się jednak szeroko zakrojonym interdyscyplinarnym projektem, jak określała Tymieniecka, „fenomenologii życia”. Filozof była niezwykle zaangażowaną propagatorką fenomenologii w świecie, inspirowała powstanie towarzystw naukowych dedykowanych fenomenologii, jak the International Society for Phenomenology and Literature, Center for the Promotion of Cross-Cultural Understanding czy International Society for Phenomenology, Fine Arts, and Aesthetics, oraz organizatorką międzynarodowych kongresów fenomenologicznych.

Pomimo tych dokonań w Polsce filozofia Tymienieckiej nie jest znana w stopniu porównywalnym do Husserla, Schelera czy Romana Ingardena. Kilka opracowań, głównie artykułów (autorstwa K. Kunisza, P. Duchlińskiego, M. Mruszczyk, J. Szmyda), oraz symboliczna liczba polskich przekładów prac Tymienieckiej (dokonanych przez M. Wiertelowską), jak *Impet i równowaga w życiowych strategiach rozumu*. T. 1 (Wydawnictwo Nauka i Innowacje, 2014) czy *Życie w pełni logos. Księga I. Metafizyka Nowego Oświecenia* (Wydawnictwo Poznańskie, 2011), wskazują na nieproporcjonalne zainteresowanie polskich badaczy „fenomenologią życia” w stosunku do aktywności naukowej Tymienieckiej.

Monografia Kowalczyk jest pracą skoncentrowaną na zagadnieniu kultury w filozofii Tymienieckiej. Zagadnienie to staje się jednak przedmiotem dopiero czwartego, ostatniego rozdziału książki. Struktura monografii odpowiada bowiem systemowi amerykańskiej filozof: rozdział pierwszy dotyczy koncepcji fenomenologii życia, drugi – ewolucji systemu życia, trzeci – koncepcji człowieka i jego kreatywności, ostatni kumuluje

zagadnienie kultury w kontekście „życia”, „twórczości” i „sztuki”. Taka struktura odpowiada założeniom Tymienieckiej, której system opiera się na kategorii „życia” i ewoluuje w zgodzie z aktywnością twórczej wyobraźni. Kategorię życia bowiem Tymieniecka, a za nią Kowalczyk, lokuje u źródeł rozwoju wszechświata i człowieka, w przestrzeni biologii, antropologii i kultury.

Kowalczyk dokonała rzeczy trudnej. Jak wspomniano, Tymieniecka jest redaktorką i współautorką ponad stu pozycji serii „Analecta Husserliana”, najczęściej stanowiących owoc konferencji. Każda z tych inicjatyw była wynikiem działalności naukowej, organizacyjnej i publikacyjnej Tymienieckiej, czasem jej współpracowników (D. Verducci, W.S. Smitha czy J.S. Smith), a czasem lokalnych kooperatorów kongresów fenomenologicznych. Kowalczyk z rozproszonych tekstów anglojęzycznych o różnym charakterze – wstępów do tomów „Analecta Husserliana” wyznaczających kierunek corocznych debat, ale też inicjujących lub konkludujących kolejny etap rozwoju systemu Tymienieckiej, jak również monografii – dokonała próby uporządkowania dokonań polsko-amerykańskiej filozof. Jest to próba nie tylko zebrania, ale też czytelnego wyselekcjonowania założeń fenomenologii życia. Praca Kowalczyk jest niewielka, napisana stylem przystępnym, zrozumiałym nie tylko dla filozofów, lecz także dla osób spoza tej profesji, zainteresowanych zagadnieniami ontologicznymi, metafizycznymi, antropologicznymi, filozofii kultury czy sztuki. Sztuce właśnie Tymieniecka poświęciła wiele prac, koncentrując uwagę na dziedzinie i roli sztuki literackiej. Kowalczyk podjęła zadanie translacji tej filozofii: z języka często wieloznacznego, stylu miejscami fragmentarycznego, z tekstów pełniących różne funkcje dokonała uporządkowanego i zwięzłego opracowania.

Kowalczyk, ze względu na koncentrację na zagadnieniu kultury i sztuki, nie rozwinęła natomiast interesującego Tymieniecką obszaru związanego z doświadczeniem religijnym, Bogiem czy *sacrum*, zasygnalizowała go jedynie w kontekście celowości bytu ludzkiego. Nie podjęła też jednego z głównych źródeł inspiracji filozofii Tymienieckiej, kluczowego dla zagadnienia kultury, mianowicie kategorii *Imaginatio Creatrix* autorstwa Gastona Bachelarda. Pominęła także Francuza koncept odczytywania światowych żywiołów w relacji do ludzkiego doświadczenia, szeroko wykorzystywany przez amerykańską filozof. Kowalczyk w odczytaniu problemu kultury podąża jednak za koncepcją Tymienieckiej opartą na *Imaginatio Creatrix*.

Tymieniecka już w artykule z 1974 roku *Imaginatio Creatrix. The 'Creative' Versus the 'Constitutive' Function of Man and the 'Possible Worlds'* rozróżniła *creative* od *constitutive*. „Konstytutywne” jest nawiązaniem do husserlowskiej koncepcji funkcji poznawczej nawiązującej do działania świadomości, która organizuje dane zmysłowe w stałe struktury przedmiotowe oraz nadaje im sensy. Kategoria „twórczego” działania wyobraźni, według Tymienieckiej, służy natomiast uformowaniu systemu „ontopojezy życia” (*ontopoiesis of life*). W systemie tym wyobraźnia zyskuje znaczenie fundamentalnej siły życia, która nie tylko porządkuje, lecz także tworzy nowe byty i sensy.

Nie mogła jednak Kowalczyk wyjaśnić wszystkich niejasności pojawiających się w pracach Tymienieckiej lub uniknąć niedopowiedzeń czy skrótów. Problemy postulowanego przez amerykańską filozof monizmu, interdyscyplinarności, a także etycznego

charakteru twórczości pozostają otwarte. Braki rozwiązania wspomnianych problemów ujawniają pełną respektu, ale też miejscami krytycyzmu, postawę krakowskiej badaczki wobec dokonań Tymienieckiej. Książka Moniki Kowalczyk jest nie tyle wykładnią systemu filozofii, ile wskazuje drogę i inspirowe czytelnika do całościowego ujęcia świata i odkrywania w nim miejsca dla człowieka.